

POTENTIALS OF ECO-CULTURAL TOURISM OR HOW DOES LOCAL CULTURE PROMOTES SUSTAINABILITY?

POTENCIJALI EKO-KULTURNOG TURIZMA ILI KAKO LOKALNA KULTURA AFIRMIRA ODRŽIVOST?

GEIGER ZEMAN, Marija & ZEMAN Zdenko

Abstract: *The importance of culture and ecology has been recently recognized in tourism. The paper presents the importance of eco-cultural tourism, which contributes not only to the welfare of local communities but also it promotes the principles of sustainability. Local tradition, as an important aspect of local culture, is the crucial factor in the articulation of tourist attractions and media presentation of many locations in Croatia and beyond.*

Keywords: *socio-cultural sustainability, eco-cultural tourism, local culture, local tradition, tourist offer*

Sažetak: *Važnost kulture i ekologije prepoznata je u sferi turizma. Rad prezentira važnost eko-kulturnog turizma koji doprinosi ne samo blagostanju lokalne zajednice već i promicanju principa održivosti. Lokalna je tradicija, kao važan aspekt lokalne kulture, ključan faktor u artikuliranju turističke ponude i medijske prezentacije mnogobrojnih lokaliteta u Hrvatskoj i šire.*

Ključne riječi: *socio-kulturna održivost, eko-kulturni turizam, lokalna kultura, lokalna tradicija, turistička ponuda*

Authors' data: Marija Geiger Zeman, dr. sc., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Marija.Geiger.Zeman@pilar.hr; Zdenko Zeman, dr. sc., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Zdenko.Zeman@pilar.hr

1. Uvod: „Ukorijenjenost“ lokalnih kultura

Kultura je jedan od „teško uhvatljivih“ pojmova. U svojim različitim tumačenjima i definicijama, kultura zahvaća ljudsku egzistenciju u totalitetu. Ovdje ćemo je definirati kao način života, odnosno kao „ljudska ponašanja, stvari koje ljudi rade i njihove ideje“ [1]. Kad govorimo o lokalnoj kulturi, mislimo na svakodnevni život na konkretnim lokalitetima. Njezina osebnost izvire upravo iz njezine ukorijenjenosti, odnosno lokal(izira)nosti, jer se razvija, formira i transformira na nekom specifičnom teritoriju [2]. Upravo zbog te nerasplesive povezanosti s lokalnim okolišem, lokalna kultura postaje vitalna, kreativna i nepresušna inspiracija za učenje i prakticiranje temeljnih načela, vrijednosti i praksi koje su okrenute podržavanju balansirana odnosa spram lokalnog okoliša. Iako se u teorijskim propitivanjima lokalna kultura često tretira kao dijametralno oprečna globalnoj kulturi (koja je apstraktna, neukorijenjena, eklektična), treba imati na umu da ni lokalitet ni lokalna kultura nikad nisu posve izolirani od globalnih tokova i procesa, te da su veze između lokalnog i globalnog u svom temelju dijalektične (što, međutim, ne znači da su i simetrične). Dakle, lokalna kultura nije statična cjelina već prolazi kroz permanentne promjene te je involvirana u raznolike međulokalne i globalne procese [3].

Lokalna kultura postaje sve važnijom komponentom u postizanju održivosti. To je tijekom posljednjeg desetljeća postalo vidljivo ne samo u teorijskim propitivanjima održivosti, nego i u mnogim konkretnim programima. Povrh toga, održivi se razvoj više ne razmatra jednodimenzionalno (u smislu fokusiranja isključivo na veze između ekologije i ekonomije), već multidimenzionalno, holistički ili integralno. Istaknuto mjesto u tom sklopu dobiva kultura, koja se često zamišlja kao „četvrti stup“ održivosti [4]. Govoreći o razvoju održive zajednice, Duxbury & Gillete [5] nabrajaju značajke koje povezuju razvoj zajednice u smislu održivosti i njezin kulturni razvoj. Riječ je o kolektivnom procesu koji uključuje kreativnost u najširem smislu, čime se doprinosi promjenama u životima ljudi i dugoročnom razvoju čitave zajednice. Radi se o aktivnostima koje zajednici omogućavaju „pričanje vlastitih naracija“. Koristeći umjetnost i kulturu kao osnovne alate, kulturni razvoj zajednice može pomoći zajednici u kreiranju prikladnih modela održivosti [5]. Rad se bazira na: 1) analizi literature i prezentaciji recentnih teorijskih propitivanja socio-kulturnih aspekata održivog razvoja, 2) odabiru konkretnih primjera iz prakse koji ukazuju na veze između ekologije, kulture i turizma. Primarni je cilj rada istaknuti važnost i ulogu lokalnih kultura u artikuliranju eko-kulturne ponude konkretnih lokaliteta.

2. Ekologija – kultura – turizam

Problematika odnosa turizma i održivosti propituje se više od dva desetljeća. Na Svjetskoj konferenciji o održivom turizmu (World Conference on Sustainable Tourism), donesena je „Povelja za održivi turizam“ (Charter for sustainable Tourism, 1995), u kojoj je istaknuta nužnost integriranosti turizma s prirodnim, kulturnim i ljudskim okolišem, pri čemu treba posebno poštivati „fragilni balans koji karakterizira mnoge turističke destinacije“ [6]. Tako ekoturizam „podržava načela održiva razvoja“, s posebnim fokusom na razumijevanje i poštovanje „ekologije i

kulturnih vrijednosti lokalne zajednice“ [7]. Među temeljne vrijednosti koje promiče ekoturizam spadaju edukacija i društvena, odnosno ekološka odgovornost [7]. Iz tih je određenja izvediva sugestija kreatorima turističke ponude da imaju na umu učinke na kulturnu baštinu, tradicijske elemente, te aktivnosti i dinamiku svoje lokalne zajednice. Tu krucijalnu ulogu ima prepoznavanje i uvažavanje lokalnih čimbenika te podupiranje lokalnih identiteta, kulture i interesa lokalne zajednice. Upravo to na konceptualnoj i na praktičnoj razini, omogućuje povezivanje ekoturizma s kulturnim turizmom. Prema jednoj od mnogobrojnih definicija kulturnog turizma, riječ je o zabavnom i edukativnom iskustvu, koje „kombinira umjetnost s prirodnom i društvenom baštinom te poviješću“ [8]. Drugim riječima, kulturni se turizam „temelji na mozaiku mjesta, tradicija, umjetničkih formi, svečanosti i iskustava“, koji oslikavaju specifičnost i posebnost nekog lokaliteta/regije i njegovih stanovnika [9]. Riječ je o odlascima „osoba izvan mjesta stalnog boravka koji su motivirani u cijelosti ili djelomično interesom za povijest, umjetnost, naslijeđe ili stil života lokaliteta, regije, grupe ili institucije“ [7]. Kao temeljnu vrijednost kulturnog turizma Sinha ističe „učenje od drugih kultura“. Jedna od važnijih dimenzija lokalnih kultura, kao što je već ranije istaknuto, upravo je okolišna dimenzija. Ona kroz specifičnu lokalnu kulturu i baštinu (materijalnu i nematerijalnu – uključuje usmenu tradiciju, jezik, umjetnost, rituale, svečanosti, znanja i prakse o prirodi i svemiru, tradicijske zanate [8]) čini vitalan dio materijala (i bogatstva!) tih „drugih kultura“ od kojih valja učiti. Prepoznavanje važnosti kulture te ekologije u sferi turizma dovelo je do ispreplitanja ciljeva i vrijednosti kulturnog turizma i eko-turizma, a to je u konačnici rezultiralo pomalo hibridnom kovanicom: „eko-kulturni“ turizam [9]. Prema Sinhi, eko-kulturni turizam je „koncept u kojem su ekološki i kulturni aspekti krajobraza kombinirani da kreiraju mjesto za turiste“. Eko-kulturni turizam je iznimno važan za razvoj lokalne zajednice, a bazira se na participaciji lokalnog stanovništva u svim fazama – od planiranja, preko razvoja, pa do održavanja mjesta. Važnost eko-kulturnog turizma je (i) u tome što se temelji na kreiranju i prezentiranju modela održivosti i održiva življenja koji se mogu prakticirati svugdje [9]. Nisu svi tradicijski elementi lokalnih kultura održivi, niti senzibilni spram prirode i njezinih humanih i ne-humanih žitelja. To svjedoči primjer iz mjesta Pupunat na otoku Korčuli, gdje su 15. kolovoza 1999. mještani revitalizirali „neobični narodni običaj“ koji se sastojao u „svečanom“ odsijecanju glave vola, kao dijela „viteške igre“ – kumpanjije. To je izazvalo vrlo negativnu reakciju turista i veliku pozornost medija. Ovo je jasan primjer problematičnih aspekata retradicionalizacije [10], a s pozicija okolišne problematike pokazuje i njezinu mračnu stranu. Kreatori lokalnih identiteta pri konstruiranju imagea svog lokaliteta i koncipiranju turističke promocije moraju imati na umu etičnost dobrobit ljudi i životinja.

3. Kako turistička ponuda može promovirati održivost?

„Domaća“ lokalna tradicija važan je – ako ne i najvažniji – segment u artikuliranju turističke ponude i medijske prezentacije mnogobrojnih lokaliteta bilo gdje u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj. To pokazuje i česta uporaba atributa „eko – etno“, kojim se

eksplicitno sugerira isprepletenost održivosti i poštivanja lokalne prirode, koje je, zapravo, imanentno autohtonim tradicijskim kulturama. Mnogi gradovi širom Hrvatske organiziraju manifestacije kojima je cilj usporedno promicanje kulturne i prirodne baštine, čime se jasno isprepliću ekologija, odnosno održivost, te kultura i turizam (manifestacije s nazivima „Eko – etno“, „Etno – enogastro“ itd.).

Već i samo letimičan pogled na internetske stranice mnogih gradova, mjesta i sela u Hrvatskoj zorno pokazuje da kao najvažniji adut u isticanju vlastite posebnosti i atraktivnosti figuriraju upravo lokalna tradicija, tradicijske vještine, lokalne manifestacije u kombinaciji s „čistom i zdravom“ prirodom.

Primjerice, rad entuzijasta okupljenih u udruhu „Međimurske roke“ okrenut je očuvanju lokalne kulturne baštine kroz organiziranje različitih manifestacija i projekata („Kaj Međimurci delajo dok ništ ne delajo“, „Na to mlado leto“, projekti Održivog razvoja tradicijsko-gospodarskih vrijednosti Međimurske županije, Škola izrade slamnatog krova, međunarodna razmjena radionica tradicijskih majstora) [11]. Njihov projekt „Cesta tradicije“ zamišljen je i realiziran kao „itinerar s lokacijama umreženima u jedinstven kulturno-turistički proizvod koji se ne prožima samo kroz Međimurje, već Međimursku županiju povezuje i sa susjednim županijama. Cesta povezuje desetak radionica tradicionalnih zanata...“ Cilj toga projekta je „ponuditi gostima ne samo susret s tradicionalnim zanatima, nego i neposredno iskustvo baratanja istima“ [11].

Zaštita bjeloglavih supova temeljni je projekt „Eko Centra Caput Insulae“ u Belom, na otoku Cresu, no briga se ne pokazuje samo u zaštiti supova već i u zaštiti biodiverziteta i kulturno-povijesnog nasljeđa Tramuntane, nizom različitih edukacijskih i eko-turističkih programa [12].

Sličnu misiju ostvaruje i „Velebitsko utočište za mlade medvjede“ iz Kutereva, koje uz brojne programe za volontere, u turističkoj ponudi nudi autohtone lokalne suvenire izrađene od drveta iz lokalne šume te vune [13].

Ovi primjeri zorno pokazuju kako lokalno stanovništvo u autohtonoj, lokalnoj kulturi i prirodi prepoznaje najsolidniji temelj za kreiranje eko-kulturne turističke ponude. Valja sa zadovoljstvom primijetiti da ta svijest o lokalnom i autohtonom ide ruku pod ruku sa suverenom uporabom najsuvremenijih komunikacijskih tehnologija, poput Interneta. U tim se pothvatima tako susreću lokalno i globalno, prošlost i budućnost.

4. Zaključak

Uspješno ispreplitanje eko-turizma i kulturnog turizma uvijek treba promatrati kontekstualno jer, dakako, nisu svi lokaliteti prikladni da se razviju u turističku atrakciju [8]. Jedan od ključnih uvjeta prilikom kreiranja eko-kulturnih turističkih projekata jest kreativnost jer nema univerzalnih formula i modela za ostvarenje tog cilja [8]. No, neizbježne poteškoće i opsežnost posla nikoga ne bi trebali obeshrabrivati, nego bi ih prije trebalo shvatiti kao dragocjen poticaj. Jer „cilj 'održivosti' na globalnoj razini ostaje prazna formula“ koju se samo na lokalnoj, konkretnoj razini može ispuniti supstancom [14]. U tom se pothvatu lokalna kultura pokazuje ne samo vrijednom nego i beskrajno dragocjenom saveznicom i učiteljicom.

5. Literatura

- [1] Rosman, A. & Rubel, P. G. (1989). *The Tapestry of Culture. An Introduction to Cultural Anthropology*, Random House, ISBN 0-394-33999-1, New York
- [2] Brennan, M. A. (2005). The Importance of Incorporating Local Culture into Community Development, *Dostupno na:* <http://edis.ifas.ufl.edu/fy773> *Pristup:* 04-02-2010
- [3] Siivonen, K. (2006). Culturally sustainable development with futures workshops, *Dostupno na:* <http://www.futuresconference.fi/2006/presentations/ws03-siivonen.pdf> *Pristup:* 02-02-2010
- [4] Hawkes, J. (2001). The Fourth Pillar of Sustainability: culture's essential role in public planning, *Dostupno na:* <http://www.culturaldevelopment.net/downloads/FourthPillarSummary.pdf> *Pristup:* 02-02-2010
- [5] Duxbury, N., Gillete, E. (2007). Culture as a Key Dimension of Sustainability. Exploring concepts, themes and models, *Dostupno na:* <http://www.cultureandcommunities.ca/downloads/WP1-Culture-Sustainability.pdf> *Pristup:* 02-02-2010
- [6] Charter for Sustainable Tourism (1995). *Dostupno na:* <http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/charter.html> *Pristup:* 02-02-2010
- [7] Carić, H. (ur.) (2006). *Održivi turizam u deset koraka. Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom naslijeđu*, Institut za turizam, ODRAZ – Održivi razvoj zajednice, ISBN 953-6145-14-6 (Institut), 953-98563-7-X (Odrasz), Zagreb
- [8] Jelinčić, D. A. (2008). *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia/Meandar, ISBN 978-953-7355-18-0, Zagreb
- [9] Sinha, G. N. (s. a.). Eco-cultural tourism as a means for sustainable development, *Dostupno na:* http://www.sfri.org/images/general/miaoeco_cul_article.pdf *Pristup:* 02-02-2010
- [10] Čiča, Z. (2007). Sve su životinje jednake, ali pred ljudskim su srcima i zakonom neke životinje jednakije od drugih, U: *Kulturni bestijarij*, Marjanić, S. & Zaradija Kiš, A. (ur.), 671-700, Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatska sveučilišna naklada, ISBN 978-953-6020-36-2, Zagreb
- [11] Udruga „Međimurske roke“, *Dostupno na:* <http://www.medjimurske-roke.hr/> *Pristup:* 02-02-2010
- [12] Eko Centar *Caput Insulae Beli*, *Dostupno na:* www.supovi.hr *Pristup:* 02-02-2010
- [13] Velebitsko utočište za mlade medvjede Kuterevo, *Dostupno na:* <http://www.kuterevo-medvjedi.hr/> *Pristup:* 02-02-2010
- [14] Cifrić, Ivan (2002). *Okoliš i održivi razvoj: ugroženost okoliša i estetika krajolika*, Hrvatsko sociološko društvo, IDIZ, Zavod za sociologiju Filozofskog

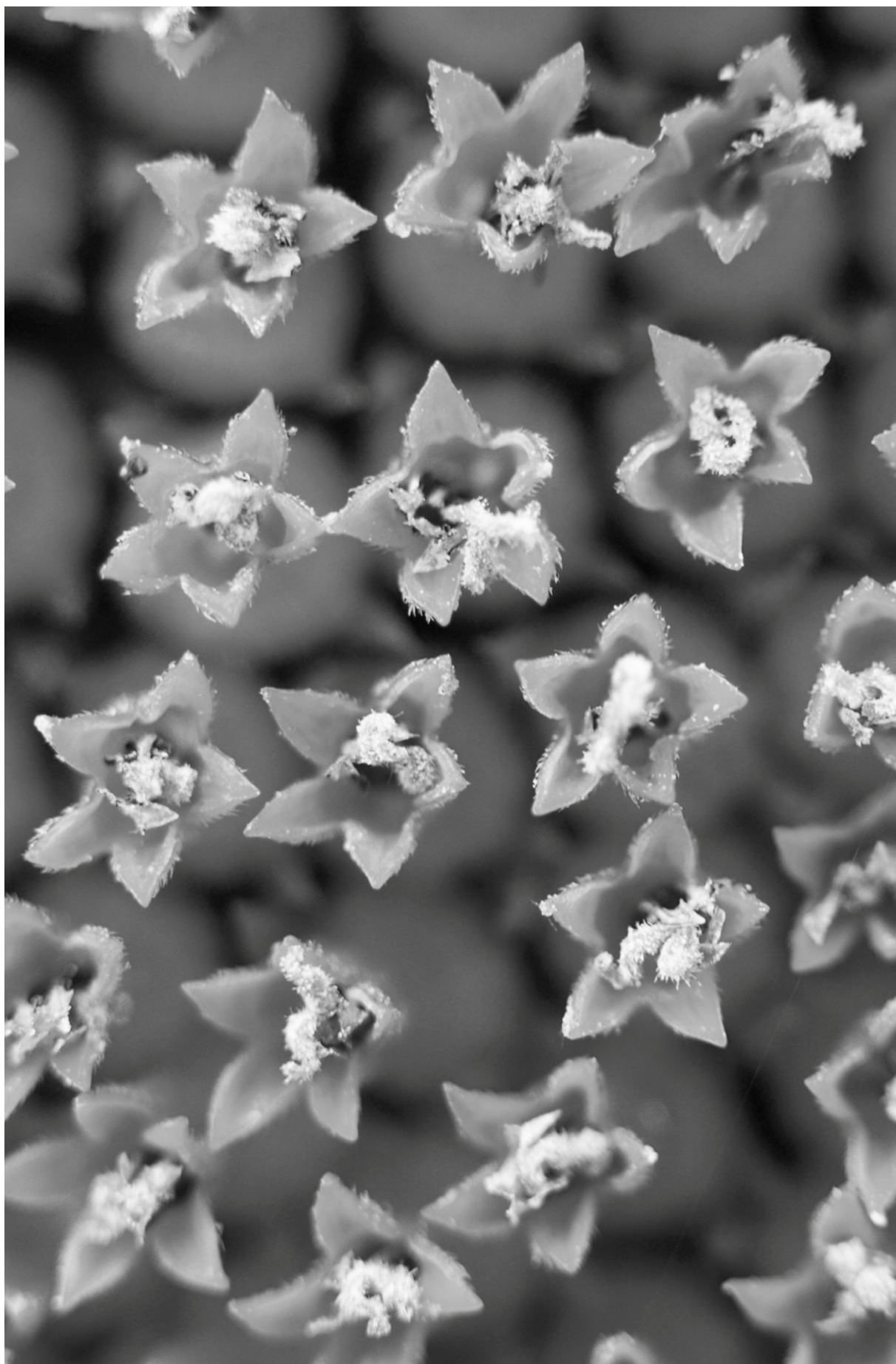

Photo 049. Sunflower / Suncokret